

Василь Габор

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5482-4529>

кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту пресознавства
Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
(Львів, Україна)
vsgabor@gmail.com

УДК 070.421(477)"19"

МИХАЙЛО КАЧАНЮК

**ЯК РЕДАКТОР ГАЗЕТИ «РУСИНЬ» (1923 р.):
АТРИБУЦІЯ АВТОРСТВА ТА ІМІДЖЕВИЙ ФАКТОР**

DOI 10.37222/2786-7552-2023-3-5

Проаналізовано і з'ясовано авторство тридцяти семи культурологічних, літературознавчих та передових статей, театральних відгуків і рецензій та шести художніх творів і п'яти перекладів маловідомого репресованого українського письменника, публіциста, літературознавця, перекладача і редактора Михайла Качанюка (1889–1937), опублікованих на сторінках ужгородської щоденної газети «Русинь» (1923) та її ілюстрованого додатка «Недѣля Русина» (1923) під псевдонімами М. Сірий (М. Сѣрый) і М. Тоня, криптонімами М. С., М. Т., С. М., К., М., С. і без зазначення авторства. Атрибуцію авторства багатьох публікацій та оригінальних творів М. Качанюка, передовсім тих, які були опубліковані без підписів, встановлено на основі його видання «Національна культура» (Ужгород, 1923) й епістолярної спадщини, книги спогадів чеського вченого Ф. Тішого п. н. «Ужгород 1923» (Перечин, 1992), полемічних дискусій у пресі та на підставі аналізу тематичного спрямування і стилістичних особливостей письма.

Грунтовні публікації М. Качанюка суттєво вплинули на якісний рівень газети «Русинь» та її імідж, що дозволило виданню набути універсального характеру, і залишили яскравий слід у закарпатській пресі початку 20-х рр. ХХ ст.

Ключові слова: Михайло Качанюк, редактор, газета «Русинь», ілюстрований додаток «Недѣля Русина», атрибуція авторства, іміджевий фактор, публікації.

Постановка проблеми. Маловідомий репресований український письменник, публіцист, літературознавець, перекладач і редактор Михайло Адамович Качанюк (1889–1937) залишив яскравий слід у закарпатській пресі початку 20-х рр. ХХ ст., насамперед у щоденній газеті «Русинь» (1923), на сторінках якої друкував під псевдонімами М. Сірий (М. Сѣрый) і М. Тоня, криптонімами М. С., М. Т., С. М., К., М., С. та без зазначення авторства ґрунтовні передові, культурологічні, публіцистичні й літературознавчі статті, рецензії, театральні огляди, художні твори і переклади. Отже, надзвичайно важливим є довести атрибуцію авторства М. Качанюка, повернути його творчий доробок широкому загалу, відновити історичну справедливість та засвідчити йому глибоку шану і вдячність за плідну й жертвовну працю у Підкарпатській Русі.

Мета дослідження – з’ясувати іміджевий фактор впливу публікацій М. Качанюка на якісний рівень часопису «Русинь» (1923) та атрибуцію авторства на основі його книги «Національна культура» (1923), епістолярної спадщини, спогадів чеського вченого Ф. Тішого «Ужгород 1923» (1992), полемічних дискусій у пресі та аналізу тематичного спрямування і стилістичних особливостей письма.

Об’єкт дослідження – публікації М. Качанюка, вміщені на шпальтах газети «Русинь» (1923) та її ілюстрованого додатка «Недѣля Русина» під псевдонімами М. Сірий (М. Сѣрый) і М. Тоня, криптонімами М. С., М. Т., С. М., М., К., С. та без зазначення авторства.

Аналіз останніх публікацій. Окремі аспекти теми української біографіки та проблем біографування й персоніфікованої історії української журналістики аналізуються в публікаціях В. Попика [12], О. Дроздовської [5], М. Процик-Кульчицької [13]

та ін. Кращому осмисленню задекларованої теми сприяють також дослідження журналістської та редакційно-видавничої діяльності українських редакторів, видавців і журналістів, які систематично здійснюють співробітники Науково-дослідного інституту пресознавства, зокрема Л. Сніцарчук [15], М. Комариця [7], Н. Кулеша [17], З. Наконечна [11], О. Серeda [14]. Цінним джерелом для розкриття псевдонімів і криптонімів українських журналістів, видавців та редакторів є також підготована до друку обсягова праця наукового співробітника НДІ пресознавства Н. Браїлян «Приховані імена: словник псевдонімів українських авторів XIX–XXI ст.» [3].

Методи дослідження. Використано такі методи: системний – для пошуку публікацій М. Качанюка, вміщених під різними псевдонімами і криптонімами на сторінках газети «Русинь» (1923) та її ілюстрованого додатка «Недѣля Русина», їх класифікації за тематичним спрямуванням; аналітичний – для осмислення специфіки публікацій та аналізу стилістичних особливостей письма; описовий – для характеристики контенту різножанрових публікацій, оригінальних творів і перекладів.

Виклад основного матеріалу. У закарпатській пресі початку 20-х рр. XX ст., а насамперед у щоденній газеті «Русинь» (1923) та її ілюстрованому додатку «Недѣля Русина», яскравий слід залишив маловідомий репресований український письменник, публіцист, літературознавець, перекладач і редактор М. Качанюк (1889–1937). Певний період він очолював редакцію газети і як редактор активно виступав на її сторінках із глибокими передовицями, культурологічними, публіцистичними й літературознавчими статтями, рецензіями, театральними оглядами, художніми творами і перекладами. Однак усі свої публікації він містив виключно під псевдонімами М. Сірий (М. Сърый) і М. Тоня, криптонімами М. С., М. Т., С. М., К., М., С. та без зазначення авторства. Сучасна дослідниця Н. Браїлян зазначає ще один псевдонім автора: Марійка С.-К. [2]. Однак спочатку зупинимось на біографії автора.

Михайло Адамович Качанюк народився 10 березня 1889 р. у с. Кути, нині – Буського району Львівської обл. Під час Першої світової війни був офіцером у лавах австрійської армії, а впродовж 1918–1920 рр. – Української галицької армії. Від 1920 р. перебував

у таборі для інтернованих українських вояків у Чехословацькій Республіці.

Закінчив Львівський (1914 р.) і Карлів (Прага, 1920–1922 рр.) університети. За твердженням українського дослідника М. Мольнара, М. Качанюк був серед українців першим випускником Празького університету і в 1920/1921 академічному році захистив тут докторську дисертацію на тему «До естетики Шевченкової поезії». Авторами двох офіційних відгуків були чеські славісти Ян Малах та Їржі Полівка, які охарактеризували її як «цінну наукову працю» [8, с. 18]. Сучасна дослідниця Н. Браїлян також зазначає, що М. Качанюк закінчив Празький університет і 1921 р. здобув тут ступінь доктора філософії [2]. Натомість М. Мушинка стверджує, що М. Качанюк здобув ступінь д-ра філософії в Українському вільному університеті 1923 р. [9].

Ще під час навчання у Карловому університеті М. Качанюк активно співпрацював із сатирично-гумористичним журналом українського студентства «Віхоть» (1921), виступав у ньому під псевдонімами М. Сірий і М. Тоня, а під власним прізвищем містив статті у часописі «Український Стрілець» (Німецьке Яблонне), зокрема «Розвиток мови» (1921. Ч. 2).

У 1923 р. М. Качанюк жив на Закарпатті (Підкарпатській Русі) і працював у щоденній газеті «Русинь», але й після повернення до Праги продовжив співпрацю із закарпатською пресою. Він друкувався у журналі «Пластун» (Ужгород; Севлюш, 1923–1935), де опублікував під псевдонімом М. Сірий статтю «Виховуюче значіння пласту» (1924. Ч. 1/2), а під псевдонімом М. Тоня – художні твори (1924. Ч. 3/4, 5/6). На сторінках журналу «Пчілка» під псевдонімом М. Тоня оприлюднив «Оповідання про зв'язат» – «І. Бортичка; ІІ. Бобры и Василько» (1924. Р. 3. Ч. 1/2. Септембер.–октобер. С. 33–36).

Не знайшовши роботи в Підкарпатській Русі та у Празі, М. Качанюк 1924 р. переїхав до УСРР, у м. Харків. Був членом літературної організації «Західня Україна» (1926) і друкував в однойменному журналі культурологічні й літературознавчі статті та рецензії. Від 1932 р. працював референтом з драматургії Всеукраїнського товариства драматургів і композиторів. Започаткував видавання творчої спадщини Леся Мартовича.

У 1930 р. М. Качанюк разом з Т. Репою і Лебединцем завершили укладання польсько-українського словника на 30 друкованих аркушах [10].

Він – автор книг культурологічних нарисів: «Національна культура» (Ужгород, 1923), «Закарпатська Україна» (Харків, 1930); праці «Літературні ескізи. Публіцистична проза (До творчого методу І. Ткачука)»; літературно-критичних нарисів «Микола Тарновський» та «Мирослав Ірчан як драматург» (усі вийшли в Харкові 1931 р.), а також низки статей, рецензій, віршів та оповідань.

За спогадами Ф. Тішого, в «Бібліотеці “Русина”» 1923 р. вийшла брошура «Алкоголь и культура» Марійки С.-К. (Качанюкова) [16, с. 43]. Щоправда, в останніх анонсах редакції п. н. «Книжки “Русина”» (ч. 183, 186) цієї брошури серед переліку видань не зазначено.

З літературної хроніки журналу «Західна Україна» довідуємося також, що в середині 1930 р. М. Качанюк «здав до ДВУ науково-критичну працю про “Футуризм” розміром на 17 аркушів» [10], однак вона так і не вийшла у світ, правдоподібно, через зміну суспільно-політичної ситуації, зокрема процес Спілки визволення України, та погіршення офіційного ставлення до футуризму. Він перекладав також із чеської мови твори Петра Безруча, Отокара Бржезіни, Яна Коменського, братів Чапеків (Карела і Йозефа) і, ймовірно, з англійської – Рабіндраната Тагора.

Заарештований 31 грудня 1932 р. за сфабрикованою справою УВО і засуджений судовою трійкою при Колегії ДПУ УСРР 23 вересня 1933 р. за ст. 54-4-11 КК УСРР до п'яти років виправно-трудових таборів. Відбував покарання в Карлазі та на Соловках. Особливою трійкою УНКВС Ленінградської області 9 жовтня 1937 р. засуджений до найвищої кари – розстрілу. 3 листопада 1937 р. страчений каральними органами СРСР в урочищі Сандармох поблизу м. Медвеж'єгорськ у Карелії (тепер – Російська Федерація). Реабілітований 1989 р.

Першою публікацією, яка повернула достойне ім'я М. Качанюка із забуття, була стаття М. Мольнара п. н. «Пам'яті невідомого українського письменника, перекладача та шевченкознавця» [8], надрукована у пражівському журналі «Дружно вперед» 1989 р. Про журналістську та редакторську діяльність М. Качанюка

в щоденній газеті «Русинь» широкий загал зміг довідатися зі спогадів Ф. Тіхого «Ужгород 1923» [16]. Чеський учений був фактичним головним редактором «Русина», а під час його відсутності ці обов'язки виконував М. Качанюк, хоча у самому виданні відповідальним редактором всюди зазначено закарпатського поета Василя Гренджу-Донського.

Уже в незалежній Україні про М. Качанюка вміщені словникові статті у низці видань – «Архіві Розстріляного Відродження» [1, с. 355.], Енциклопедії Сучасної України [9] та «Українській журналістиці в іменах» [2], а про його співпрацю з редакцією закарпатського часопису йдеться у нашій публікації «Щоденна газета “Русинь” (1923) як зразок універсального видання на Закарпатті» [4].

Найдетальніше співпрацю М. Качанюка зі щоденною газетою «Русинь» висвітлив Ф. Тіхий. Він згадував, що молодий українець, галицький емігрант д-р М. Качанюк розпочав працювати редактором у газеті «Русинь» з 1 квітня 1923 р.: «Це був ніжний, скромний, можна сказати – похлилий світловолосий хлопець, дуже розумний. Він був мені особливо симпатичний через те, що на відміну від більшості своїх земляків мав передовий, свідомо соціалістичний світогляд. ...Коли влітку я поїхав у відпустку, Качанюк заступав мене в редакції разом з редактором А. Штефаном», а «ювілейний сотий номер “Русина” від 21 червня 1923 р., обсягом і змістом багатий, Качанюк підготував сам» [16, с. 33–34].

Перші публікації М. Качанюка в «Русині» нам вдалося виявити вже в середині квітня 1923 р., але найвагомішим його доробком можна вважати цикл статей, зокрема і передових, які згодом стали основою його культурологічної книги «Національна культура» [6]. До неї ввійшло сім статей, а саме: «Національна и соціальна идея», «Проблем национальноѣ и интернациональноѣ культуры», «Що таке нація», «Національне пробудження», «Що таке культура?», «Вселюдска идея и национальна культура» та «Культура и пролетаріат».

Із цих семи статей лише одна, «Культура а пролетаріат», була опублікована на сторінках «Русина» під псевдонімом М. Сірій (ч. 62), а без зазначення авторства надруковано дві передовиці п. н. «Ужгород, 15.VI» (ч. 96), «Ужгород, 18.VI»] (ч. 98)

і дві статті п. н «Що є нація» (ч. 149–150) та «Національне пробуджене» (ч. 151). Авторство М. Качанюка встановлене на основі його книжки «Національна культура».

Дві статті, а саме «Що таке культура?» та «Вселюдска идея и національна культура», які ввійшли до книжки, не були опубліковані на сторінках «Русина». Правдоподібно, що М. Качанюк написав їх у процесі роботи над книжкою. Як довідуємося зі спогадів Ф. Тішого, М. Качанюк писав йому в листі від 26 листопада 1923 р., що «збирається ще перед святом попроситись у відпустку, щоб мати змогу закінчити книжку, над якою він працював, вже оголошену в програмі “Книжок Русина” під назвою “Національна культура”» [16, с. 36].

У п’яти опублікованих статтях, що згодом увійшли до книги, М. Качанюк порушував питання національної й соціальної ідеї (ч. 96, 98), національного відродження (ч. 151), ролі культури (ч. 62), осмислював поняття нації (ч. 149–150) тощо. Висновки, до яких дійшов автор, були надзвичайно актуальними для тогочасного суспільства. Зокрема, у статті «Що є нація» він писав: «Найбільшою силою національної сполуки кожного народу – є стремління до політичної самостійності, а далі до зовнішньо явної організації т. є до побудовання своєї власної держави» (ч. 150). М. Качанюк тверезо оцінював і тогочасну суспільно-політичну ситуацію в Підкарпатській Русі. Так, у статті «Національне пробуджене», наводячи міркування І. Бочковського про три періоди розвитку поневолених народів (час національного пробудження, господарського самоствердження та політичний), він чітко зазначав, що «руський народ на Подкарп. Русі знаходиться тепер в першому періоді свого національного життя», бо культурна праця стає осердям його стремління, тому й розуміння національної культури є найважливішим питанням (ч. 151).

Загалом, у центрі уваги М. Качанюка як редактора щоденної газети «Русинь» і самобутнього публіциста було національне, політичне, економічне і культурне відродження руського (українського) народу Підкарпатської Русі («Правдиві освободителі», ч. 67). Він проповідував ідеї слов’янського братерства («Ужгород, 14.VI», ч. 95), виступав за просвіту («Ужгород, 11.VI», ч. 93) та проти односторонності

економічного рецепта в розвитку народу («Ужгород, 18.IV», ч. 53) і методу «хаотичного думання» («Ужгород, 14.IV», ч. 49), а в циклі чотирьох передовиць висловив цікаві міркування про соціалізм та релігію. Зокрема, він писав, що «розвиток соціалізму може бути тільки на основі гуманитарної, котра ставит як вартост перед собою життя, а не морд, мучеництво и насильство» («IV. Соціальные чутя – то принцип життя...», ч. 63), і стверджував, що «релігія, як и націоналізм – є царством духа. Кто заперече релігію, той заперече ист[н]ованье людского духа» («III. Релігія, як и націоналізм...», ч. 61).

Усім опублікованим культурологічним та аналітичним статтям М. Качанюка притаманна глибина і філософічність, що, своєю чергою, позитивно впливало на якісний рівень щоденної газети «Русинь» та її імідж, він разом з іншими авторами-інтелектуалами, зокрема Ф. Тіхим, А. Волошином, А. Гартлом, М. Возняком, І. Панькевичем, В. Гаджею, М. Бращайком, В. Гренджою-Донським та ін., спричинився до витворення універсального характеру видання [4].

Нам вдалося проаналізувати і з'ясувати авторство М. Качанюка тридцяти семи передових, культурологічних і літературознавчих статей, театральних відгуків і рецензій та шести художніх творів і п'яти перекладів, опублікованих на сторінках ужгородської щоденної газети «Русинь» (1923), її ілюстрованого додатка «Недѣля Русина» (1923) та «Окремого додатка “Русина” к ч. 76 от дня 20 мая 1923» під псевдонімами М. Сірій (М. Сѣрый) і М. Тоня, криптонімами М. С., М. Т., С. М., К., М., С. та без зазначення авторства.

Правдоподібно, перу М. Качанюка як редактора належать й багато інших передових статей, однак нам не вдалося достовірно з'ясувати їхнє авторство.

Під псевдонімом М. Сірій М. Качанюк опублікував вісім статей, рецензій та театральних відгуків, зокрема літературознавчу студію «Духнович, як релігійный поет» (ч. 66, 68), рецензії на збірку Василя Гренджі-Донського «Квіты з терньом. Золотѣ ключѣ» (ч. 138) і альманах «Поздравление Русинов памяти Духновича 1803–1923» (ч. 90) та театральні відгуки «Концерт Т. Шевченка в Ужгородѣ дня 24 мая т. р.» (ч. 81), «Руській національний театр» (ч. 84), «Грѣх – Винниченка. Выстава в руському театрѣ

в Ужгородѣ дня 22 с. м.» (ч. 173), а в ілюстрованому додатку – некролоді «Остатна дорога († Панѣ Масарикова)» (ч. 16).

З огляду на те, що М. Качанюк певний період був редактором газети «Русинь», нашу увагу привернули насамперед передові та аналітичні статті, підписані криптонімом М. У них порушувалися культурологічні питання, суголосні ідеям, висловленим у книжці «Національна культура», та осмислювалися такі філософські категорії, як нація, культура, національна ідея, національне відродження тощо, а ще їх автор з великим пієтетом відгукувався про чеського вченого і фактичного редактора щоденної газети «Русинь» Ф. Тішого. Детальний аналіз такого плану публікацій, а також спогадів Ф. Тішого і листів М. Качанюка до чеського вченого дозволив нам дійти висновку, що їх автором є саме М. Качанюк. Для прикладу наведемо декілька висловлювань М. Качанюка із листів до Ф. Тішого, його статей та вірша, підписаних псевдонімом М. Сірий і криптонімами М. та М. Т.

В одному з листів М. Качанюк писав до Ф. Тішого: «Я ще раз мушу Вам сказати, що Ваша праця тут була геройським ділом. А чи ж хоч від кого будете мати якусь моральну вдяку? Ох, тепер тяжко. Справді є одиниці, що розуміють – але то мало» [16, с. 33–34].

Серед тих одиниць, які розуміли важливість праці Ф. Тішого у Підкарпатській Русі, був і сам М. Качанюк, бо в присвяченому чеському вченому вірші «Забудь!..» є такі рядки: «Забудь... одкинь свій сум, / Что од вѣрных колись друзей смѣх и глум / Збираеш, / Что мѣсто вдяки за свой труд / И злобу и проклѣн / Приймаеш... / Забудь усе!.. / Бо шлях твоїй йде / До грядучих поколѣнь!..» (ч. 100).

Вдячність чеському вченому за його подвижницьку працю М. Качанюк висловив і в рецензії на альманах «Поздравленіє Русинов памяти Духновича 1803–1923». Під псевдонімом М. Сірий він писав: «А д-ру Тихому, як редактору тої книжки и як одному из найбільших дослѣдников про Духновича и взагалѣ про наше культурне житя, можеме тут только щирим славянським серцем подякувати, тим больше ще, что сам он з роду Чех, а все свое житя присвячує для нашої культуры» (ч. 90).

У передовій статті від 26 квітня 1923 р. автор під криптонімом М., розповідаючи про гідне відзначення 120-річного

ювілею О. Духновича, з гіркотою зазначав, що русини цього року якнайменше «почитали идеѣ, котрѣ поднѣс Духнович», а ще менше прагнули віднайти їх, тож не дивно, що ті далекі ідеї, поставлені ним перед руським народом, не побачив ніхто з русинів, «а только Чех», себто Ф. Тіхий. У статті «Александр Духнович и теперѣшность», вів далі автор, Ф. Тіхий заглибився у душу руського народу і зумів сказати про закарпатського будителя те, що саме має бачити тепер руський народ, а саме: ідею національну, «котра сягає не только “од Бескида до Тисы”, але и поза Карпати», і другу ідею, що «только вѣра у своѣ власнѣ силы спасе руський народ!» (ч. 59).

Захоплено писав про Ф. Тішого М. Качанюк (під криптонімом М.) і в передовій статті від 20 квітня 1923 р., у якій висвітлював дискусію між чеськими науковцями – д-ром Отокаром Франкенбергером і д-ром Ф. Тіхим. Автор передовиці з симпатією відгукнувся про погляди Ф. Тішого на Підкарпатську Русь, які базувалися на «народницьком руськом ґрунтѣ» (ч. 59), і вважав, що руський народ запише золотими буквами «серденчноѣ вдяки» імена своїх прихильників, маючи на увазі насамперед Ф. Тішого, які допомагають йому «до его національного одродження, до нового воскресенія», і потомки понесуть їх «тысячѣ лѣта в будучность» (ч. 59).

У циклі чотирьох передових статей (щоправда, криптонім М. зазначений лише в останній передовиці) М. Качанюк навіть узяв епіграфи до двох статей з публікації Ф. Тішого «Александр Духнович и теперѣшность», які були актуальними для тогочасної суспільно-політичної ситуації, а саме: «Маеме свободу, маеме автономію, але сю свободу и сю автономію можеме дати самѣ лиш опять мы самѣ – своею власною працею, своею власною силою» (ч. 60) та «Религія совѣѣм не е “переможене становище”, як ошибочно думає заходна “вольна думка”» (ч. 61), вказавши автора – Ф. Т.

Усе це дало нам підставу стверджувати авторство М. Качанюка як редактора передових статей, опублікованих під криптонімом М. Загалом нам вдалося виявити дев'ять таких статей, а саме: «Ужгород, 14.IV» (ч. 49), «Ужгород, 18.IV» (ч. 53), «Ужгород, 20.IV» (ч. 54), «Ужгород, 11.VI» (ч. 93), «Ужгород, 14.VI» (ч. 95) і цикл із чотирьох передовиць:

«Ужгород, 26.IV» (ч. 59), «Ужгород, 27.IV» (ч. 60), «III. Религія, як и націоналізм...» (ч. 61), «IV. Соціяльне чутя – то принцип житя...» (ч. 63).

Під криптонімом М. автор опублікував також статтю «Правдивѣ освободителѣ» (ч. 67) та переклади трьох мініатюр Рабіндраната Тагора (Такура) п. н. «Забавки. Коли-ж и чому. Дѣточій способ» (ч. 90). Що переклад мініатюр належить саме перу М. Качанюка – засвідчує і його передова стаття [«Матерялѣстичный погляд на свѣт по войнѣ...»] від 27 травня 1923 р. (ч. 81), у якій він згадував Рабіндраната Тагора. У передовиці порушена філософська проблема взаємозв'язку матеріального та духовного, і з цього приводу М. Качанюк писав: «Голос великого индійского письменника и философа Рабиндраната Такура про свѣт духа, стає великим протиставленьем до сучасноти а ровночасно найсильнійшим его одзывом» (ч. 81). Близькою до тагорівського настрою є лірична мініатюра самого М. Качанюка «Дитина», опублікована під псевдонімом М. Тоня у «Литературному додатку “Русина”» до ч. 172.

Без зазначення авторства М. Качанюк як редактор опублікував також дві актуальні статті, а саме: «Що є нація» (ч. 149–150) та «Національне пробуджене» (ч. 151), що, як ми вже зазначали, ввійшли згодом до його книжки «Національна культура» (1923), та чотири передовиці, вже згадану вище [«Матерялѣстичный погляд на свѣт по войнѣ...»] (ч. 81) та «Ужгород, 8.V» (ч. 69), «Ужгород, 15.VI» (ч. 96) і «Ужгород, 18.VI» (ч. 98). Авторство М. Качанюка передової статті «Ужгород, 8.V» (ч. 69) нам вдалося з'ясувати на основі його публікації «Руській національний театр» (ч. 84). У ній він зазначав: «Як автор порушеного питання про руський театр (“Русинь”, ч. 69) хочу тут сказати шановному драматургови С. Черкасенкови (“Русинь”, ч. 78), что по моей думцѣ розвиток руського театра є мыслимый тогдѣ, як управа театра вповнѣ зрозумѣ тутешнѣ, мѣсцевѣ обставины» (ч. 84).

Ймовірно, що саме перу М. Качанюка належать й інші актуальні статті, у яких не зазначено авторства, зокрема «Розвой соціялізму» (ч. 50) та «Демократизм» (ч. 170), а також передовиці «Ужгород, 24.IV» (ч. 58), «Ужгород, 14.VII» (ч. 118) та ін., тематика яких споріднена з його книжкою «Національна культура».

Під криптонімом М. С. (скорочення від М. Сірий) М. Качанюк оприлюднив дев'ять публікацій на театральні теми, а також про пластовий рух і рецензію на чеськомовний часопис. Так, у газеті «Русинь» він опублікував театральні відгуки: «Королева Чардаша» (ч. 179), «Молієр на руській сцені» (ч. 245), «Руський театр. “Батько” Стриндберга» (ч. 224), «Руський театр. Вистава “Королева чардаша”» (ч. 207), «Руський театр. Прем'єра [Вистава «Натусь» Винниченка]» (ч. 223), «Руський театр. “Мирандолина” Гольдони-го» (ч. 236) та рецензію на «Časopis Narodního Musea, 1923. 1» (ч. 96), а в ілюстрованому додатку «Недѣля Русина» – статті «Пласт» (ч. 16) і «Два свѣта» (ч. 17).

Ще три публікації М. Качанюка були вміщені на шпальтах «Русина» під іншими криптонімами, як-от: К. «Шевченковѣ повѣсти» (ч. 144), С. «Руський театр» (ч. 212) та С. М. «Август Стриндберг» (ч. 215).

Качанюкове авторство рецензії «Шевченковѣ повѣсти», опублікованої під криптонімом К., нам вдалося з'ясувати завдяки публікації М. Мольнара, у якій йшлося про М. Качанюка-шевченкознавця [8]. Це спонукало детальніше проаналізувати названу рецензію на двотомне видання повістей Т. Шевченка в перекладі українською мовою під редакцією Богдана Лепкого, яке вийшло в «Бібліотеці “Українського Слова”» в Берліні 1922 р., і дійти висновку, що вона належить перу саме М. Качанюка. Рецензія засвідчила глибоку обізнаність автора із творчістю Т. Шевченка та перекладами його повістей українською мовою. У ній М. Качанюк підкреслив, зокрема, що проза Т. Шевченка доповнює його поезію і «дає підклад для єѣ основного розумѣня», до того ж у повістях багато автобіографічного матеріалу, який насамперед є важливим («має першу вагу») для пізнання поета (ч. 144).

Помітну увагу привертають літературознавчі публікації М. Качанюка. Аналізуючи творчість закарпатських письменників чи рецензуючи окремі літературні новинки, М. Качанюк уміло підкреслював ту чи іншу важливу рису художніх творів або окремих видань. А його роздуми над релігійною поезією будителя закарпатських українців О. Духновича й сьогодні не втратили глибини і пізнавального значення. На переконання М. Качанюка, релігійні почуття О. Духновича були щирими душевними переживаннями з модерно-філософською рефлексією,

а найглибші рефлексії містилися у вірші «Вѣчність» і яскраво засвідчували вплив на поета філософії початку ХІХ ст. «Тота релігійно-рефлексійна черта творчости Духновича, – зазначав М. Качанюк, – одрѣжняе его од инших славянских будительов, як також надае ему певного рода характер литературного класицизму и одривае его по части од широких мас селянства» (ч. 68).

М. Качанюк як один із перших дослідників творчості О. Духновича звернув увагу читачів на елементи еротичного ліризму в поезії закарпатського поета. Він підкреслював, що О. Духнович правдивої еротики не соромився, бо не був аскетом, «а противно – повный життя и боротьбы» (ч. 68). А про нові вірші О. Духновича, вміщені в альманасі «Поздравленіє Русинов памяти Духновича 1803–1923», дослідник писав, що «там, де поет зближаєся до народноѣ пѣснѣ, стае его поезія звучною, легкою и живою, неначе-б од декотрого з модерных поетов» (ч. 90). Саме ж видання називав дуже цікавим і вважав, що кожен русин повинен мати його на своєму столі як символ нового відродження руського народу (ч. 90).

Схвально привітав М. Качанюк і поетичну збірку В. Гренджі-Донського «Квіти з терням». У своїй рецензії критик звернув увагу на те, що в історії руської (української) поезії у Підкарпатській Русі поет зробив великий крок уперед – «дав єґ основу загально національну» (ч. 138).

На сторінках закарпатської преси початку 20-х рр. ХХ ст. М. Качанюк виступив також як поет, прозаїк та перекладач. Так, у «Русині», в ілюстрованому додатку «Недѣля Русина» та «Литературному додатку “Русина”» до ч. 172 М. Качанюк опублікував під псевдонімом М. Тоня та криптонімами М. С., М. Т. та М. шість художніх творів та п’ять перекладів. Зокрема, під псевдонімом М. Тоня вмістив у «Литературному додатку “Русина”» до ч. 172 ліричну мініатюру «Дитина», а в «Недѣлі Русина» – етюд «Руська землейка» (ч. 20). Під криптонімом М. Т. опублікував у «Русині» вірш «Забудь!.. (Фр. Тихому)» (ч. 100), а в «Литературному додатку “Русина”» до ч. 172 – оповідання «Подущина». Авторство ще двох віршів М. Качанюка п. н. «Жовкне...» та «Як у тебе сумно...», опублікованих без підпису в ілюстрованому додатку «Недѣля Русина» (ч. 38), нам вдалося з’ясувати на основі листів М. Качанюка до Ф. Тішого. Ці вірші

дуже співзвучні із тогочасним внутрішнім станом М. Качанюка. Так, в одному з листів до Ф. Тішого він скаржився: «Чогось мені дуже скучно. Почуваюся самотнім» [16, с. 35], а в іншому так виливав чеському вченому свою душу: «Обіцяв я написати листа, от і пишу, та пишу в найприкріший для мене хвили в своєму житті. Дому не маю, вітчизни не маю; ні маленького місця не маю, де міг би жити. До Польщі вертатися не можу, а й в Празі довше бути не можу і т. д., і т. д., чого не хочу згадувати, бо все то прикре, сумне, гірке... а надії на щось ліпше не маю. Не гнівайтеся тому на мене, коли я, не маючи нікого коло себе, ще раз приходжу до Вас з болісною просьбою: якщо в Ваших силах буде, допоможіть мені дістати якусь посаду на Підк. Русі. Ось і на тій надії лежить все моє щастя, все, все, чим я можу нині жити. Ні, пане професор, я не є песиміст, сентименталіст, заблуканий у своїх особистих мріях, ні – я ще ніколи задля себе самого не почувався нещасним! Якщо навіть і таку прикру хвилю мав, то не стидався ніякої праці і ще таки заробив. Але бачити собі рідних, близьких людей, які ждуть від мене якоїсь маленької помочі, а я не в силі того зробити, от і трагедія! На життя дивлюся ясно, тверезо, але нині я вже осліп і кручуся в колесі, як той сліпий кінь, запряжений до кірятю, що тягне ту машину без кінця і надії... Що ж, не хочу Вам собою докучати. Кожний чоловік має свої гризоти, свої болі. Але я так пригадую собі, як не раз моя старенька мама скаржилась переді мною на прикре життя, а я говорив з усміхом: “На те біда, щоби з нею битися!” А вона тоді говорила: “Шкода, що тебе десь там вчили, а ти такий дурненький. Тож я хочу тільки пожалуватися!” – Так, так, – пригадую собі добре – і я би нині саме хотів сказати: тільки пожалуватися!..» [16, с. 36–37].

А ось які настрої звучать у віршах «Як у тебе сумно...» та «Жовкне...», вміщених у «Недѣлі Русина». У першому: «Як у тебе сумно, мой ты родный краю, / Лѣто вже минуло, пташка не спѣває, / А я ходжу, броджу по сумному гаю, / Абы хто не видѣв, як сердце ридает. / Летитъ чорный ворон, по под тебе мраче, / Чому он так краче страшным ревом смерти. / А може он краче, бо й то небо плаче, / Що нас присуджено з межи вольных стерти» (ч. 38). У другому: «Жовкне листя сумноѣ калини, / Бо лѣто минуло, / Менѣ здаєсь, що оно й не було. / Менѣ лѣто,

то менѣ, не лѣто, / Весна, не весною, / В мому серцю зима за зимою» (ч. 38).

Ф. Тіхий зазначав у споминах, що в «Недѣлі Русина» друкувалися оригінальні вірші М. Качанюка під псевдонімом М. Тоня [16, с. 33]. Ймовірно, чеський вчений мав на увазі саме ці вірші, бо жодних поетичних творів під псевдонімом М. Тоня в «Недѣлі Русина» не було опубліковано. Натомість під псевдонімом М. Тоня М. Качанюк опублікував переклади двох віршів – «Сѣмдесят тисяча нас» Петра Безруча та «Витаеме весну» Отокара Бржезіни і прозовий уривок Яна Коменського «Гостиннѣ друзѣ (Из книги “Лабиринт свѣта и рай серця”))» в «Окремому додатку “Русина” к ч. 76 от дня 20 мая 1923», а на сторінках «Русина» – твір Братів Чапеків п. н. «Из житя насѣкомцѣв (Комедія в трох діях)» під криптонімом М. С. (ч. 133) та три мініатюри Рабіндраната Тагора (Такура) «Забавки. Коли-ж и чому. Дѣточій способ» під криптонімом М. (ч. 90).

Окремо варто сказати про мову публікацій М. Качанюка. У той період й інші галицькі вчені та письменники, які жили і працювали на Срібній землі, зокрема В. Бірчак, І. Панькевич, В. Пачовський, свідомо адаптовували свої твори до місцевої мовної традиції. Цим же шляхом пішов і М. Качанюк: він тонко відчував мову і творчо засвоював закарпатський діалект, а в нарисі «Закарпатська Україна» (Харків, 1930) колоритно відтворив діалоги автохтонного населення.

Додамо наприкінці, що окремих досліджень вимагає оригінальна, літературознавча та перекладацька творчість М. Качанюка на сторінках радянської періодики 20–30-х рр. ХХ ст., зокрема в часописах «Західня Україна» (1927–1933) та «Літературний Архів» (1930–1931). Так, в останньому виданні була вміщена його публікація «Матеріали до історії футуризму на Радянській Україні» (1930. Ч. 1–4).

Висновки. У процесі пошуку та аналізу публікацій М. Качанюка на сторінках щоденної газети «Русинь» та її ілюстрованого додатка «Недѣля Русина», вміщених під псевдонімами М. Сірий (М. Сѣрый) і М. Тоня, криптонімами М. С., М. Т., С. М., К., М. і С. та без зазначення авторства, нам вдалося виявити і встановити його авторство тридцяти семи передових, культурологічних та

літературознавчих статей, театральних відгуків і рецензій та шести художніх творів і п'яти перекладів. Атрибуцію авторства багатьох публікацій та оригінальних творів М. Качанюка, і передовсім тих, які були опубліковані без підписів, нам вдалося встановити на основі його книги «Національна культура» (Ужгород, 1923) й епістолярної спадщини, спогадів чеського вченого Ф. Тішого «Ужгород 1923» (Перечин, 1992), полемічних дискусій у пресі та на підставі аналізу тематичного спрямування і стилістичних особливостей письма.

М. Качанюк належав до кола провідних авторів закарпатської преси початку 20-х рр. ХХ ст., які творили її якісно новий рівень та осмислювали історію, культуру й літературу тогочасної Підкарпатської Русі. Грунтовні публікації М. Качанюка насамперед суттєво вплинули на імідж щоденної газети «Русинь» (1923), що дозволило їй набути універсального характеру.

Література

1. Архів Розстріляного Відродження: матеріали архівно-слідчих справ українських письменників 1920–1930-х років / упорядкув., передм., прим. та комент. О. й Л. Ушкалових. Київ: Смолоскип, 2010. 456 с.
2. Брайлян Н. Качанюк Михайло Адамович. *Українська журналістика в іменах*: матеріали до енциклоп. слов. Львів, 2011. Вип. 18. С. 133–134.
3. Брайлян Н. Приховані імена: словник псевдонімів українських авторів ХІХ–ХХІ ст. Львів, 2023. 880 с. [Видавничий оригінал].
4. Габор В. Щоденна газета «Русинь» (1923) як зразок універсального видання на Закарпатті. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів, 2021. Вип. 11(29). С. 3–20. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-1](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-1).
5. Дроздовська О. До проблеми створення персоніфікованої історії української журналістики. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів, 2014. Вип. 4(22). С. 450–460.
6. [Качанюк М.]. Національна культура. Ужгород: Накладом щоденної газети «Русинь», 1923. 50 с. Книжки «Русина». Ч. 16. Підп.: М. Сьрьий.
7. Комариця М. Художньо-публіцистична спадщина Софії Парфанович: слово – людина – доба. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів, 2021. Вип. 11(29). С. 307–333. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-14](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-14).
8. Мольнар М. Пам'яті невідомого українського письменника, перекладача та шевченкознавця. *Дружно вперед*. 1989. № 4. С. 17–18.
9. Мушинка М. І. Качанюк Михайло Адамович. *Енциклопедія Сучасної України*. Київ, 2012. Т. 12. С. 504.

10. Над чим працюють члени «ЗУ». *Західна Україна*. Харків, 1930. № 6. С. 56.
11. Наконечна З. Лев Чубатий (1895–1966): невідомі факти біографії редактора видавничого концерну «Українська Преса». *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів, 2021. Вип. 11(29). С. 333–342. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-15](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-15).
12. Попик В. І. Виклики буремної доби і нові обрії української біографіки. *Українська біографістика = Biographistica Ukrainica*: зб. наук. пр. Київ, 2022. Вип. 23. С. 13–43.
13. Процик-Кульчицька М. Українські митці у пресознавстві: проблеми біографування та джерельна база. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів, 2014. Вип. 4(22). С. 460–470.
14. Серeda О. Редакційно-видавнича та журналістська діяльність Степана Дмоховського (міжвоєнний період). *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів, 2021. Вип. 11(29). С. 366–387. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-17](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-17).
15. Сніцарчук Л. Журналістська діяльність Олександра Ковалевського у 1910–1939 рр. *Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства*. Львів, 2020. Вип. 10(28). С. 375–391. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-27](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-27).
16. Тіхий Ф. Ужгород 1923 / пер. з чес. Лариси Мольнар. Перечин, 1992. 48 с.
17. Kulesza N. Artur Seelieb (1878–1958) – jako publicysta i popularyzator ukraińskiej kultury. *Prace historyczno-archiwalne*. Archiwum Państwowe w Rzeszowie & Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Rzeszowie. Rzeszów, 2020. T. XXXII. S. 177–189. DOI: <https://doi.org/10.30657/pha.32.2020.10>.

References

1. (2010). *Arkhiv Rozstrilianoho Vidrozhennia: materialy arkhivno-slidnykh sprav ukraïnskykh pysmennykiv 1920–1930-kh rokiv* [Archive of the Executed Renaissance: materials of archival and investigative cases of Ukrainian writers of the 1920s and 1930s] / Uporiadkuv., peredm., prym. ta koment. O. i L. Ushkalovykh, Kyiv: Smoloskyp, 456 s. (in Ukr.).
2. Brailian, N. (2011). Kachaniuk Mykhailo Adamovych [Kachanyuk Mykhailo Adamovych], *Ukrainska zhurnalistyka v imenakh*: materialy do entsykloped. slov., Lviv, (18), 133–134. (in Ukr.).
3. Brailian, N. (2023). *Prykhovani imena: slovnyk psevdonimiv ukraïnskykh avtoriv XIX–XXI st.* [Hidden names: a dictionary of pseudonyms of Ukrainian authors of the XIX–XXI centuries], Lviv, 880 s. [Vydavnychiy oryhinal] (in Ukr.).
4. Gabor, V. (2021). *Shchodenna hazeta «Rusyn» (1923) yak zrazok universalnogo vydannia na Zakarpatti* [Daily newspaper “Rusyn” (1923) as an example of a universal publication in Transcarpathia], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, (11(29)), 3–20. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-1](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-1) (in Ukr.).

5. Drozdovska, O. (2014). Do problemy stvorennia personifikovanoi istorii ukrainskoi zhurnalistyky [To the problem of creating a personalized history of Ukrainian journalism], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, (4(22)), 450–460 (in Ukr.).

6. [Kachaniuk, M.]. (1923). Natsionalna kultura [National Culture], Uzhhorod: Nakladom chtodennoi hazety «Rusyn», 50 s. Knyzhky «Rusyna», no. 16. Pidp.: M. Siryi (in Ukr.).

7. Komarytsia, M. (2021). Khudozhno-publitsystychna spadshchyna Sofii Parfanovych: slovo – liudyna – doba [Artistic and journalistic heritage of Sofia Parfanovych: word – person – age], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, (11(29)), 307–333. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-14](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-14) (in Ukr.).

8. Molnar, M. (1989). Pamiati nevidomoho ukrainskoho pysmennyka, perekladacha ta shevchenkoznavtsia [In memory of the unknown Ukrainian writer, translator and Shevchenko expert], *Druzhno vpered*, (4), 17–18 (in Ukr.).

9. Mushynka, M. I. (2012). Kachaniuk Mykhailo Adamovych [Kachanyuk Mykhailo Adamovych], *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*, Kyiv, (12), 504. (in Ukr.).

10. (1930). Nad chym pratsuiut chleny «ZU» [What the members of «ZU» are working on], *Zakhidnia Ukraina*, Kharkiv, (6), 56 (in Ukr.).

11. Nakonechna, Z. (2021). Lev Chubatyi (1895–1966): nevidomi fakty biohrafii redaktora vydavnychoho kontsernu «Ukrainska Presa» [Lev Chubatyi (1895–1966): unknown facts about the biography of the Ukrainian Press publishing concern editor], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, (11(29)), 333–342. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-15](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-15) (in Ukr.).

12. Popyk, V. I. (2022). Vyklyky buremnoi doby i novi obrii ukrainskoi biohrafiky [Challenges of turbulent times and new horizons of Ukrainian biography], *Ukrainska biohrafistyka = Biographistica Ukrainica: zb. nauk. prats*, Kyiv, (23), 13–43 (in Ukr.).

13. Protsyk-Kulchytska, M. (2014). Ukrainski myttsi u presoznavstvi: problemy biohrafuvannia ta dzhernelna baza [Ukrainian artists in press studies: biographical problems and source base], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, (4(22)), 460–470 (in Ukr.).

14. Sereda, O. (2021). Redaktsiino-vidavnycha ta zhurnalistska diialnist Stepana Dmohovskoho (mizhvoiennyi period) [Editorial, publishing and journalistic activities of Stepan Dmohovskyyi (interwar period)], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, (11(29)), 366–387. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11\(29\)-17](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2021-11(29)-17) (in Ukr.).

15. Snitsarchuk, L. (2020). Zhurnalistska diialnist Oleksandra Kovalevskoho u 1910–1939 rr. [Journalistic activity of Oleksandr Kovalevskyyi in 1910–1939], *Zbirnyk prats Naukovo-doslidnoho instytutu presoznavstva*, Lviv, (10(28)), 375–391. DOI: [https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10\(28\)-27](https://doi.org/10.37222/2524-0331-2020-10(28)-27) (in Ukr.).

16. Tikhyyi, F. (1992). Uzhhorod 1923 [Uzhhorod 1923] / per. z ches. Larysy Molnar, Perechyn, 48 s. (in Ukr.).

17. Kulesza, N. (2020). Artur Seelieb (1878–1958) – jako publicysta i popularyzator ukraińskiej kultury [Artur Seelieb (1878–1958) – as a publicist and popularizer of Ukrainian culture], *Prace historyczno-archiwalne*. Archiwum Państwowe w Rzeszowie & Polskie Towarzystwo Historyczne Oddział w Rzeszowie, Rzeszów, (XXXII), 177–189. DOI: <https://doi.org/10.30657/pha.32.2020.10> (in Pol.).

Vasyl Gabor

Candidate of Science (Philology), Senior Research Fellow,
Senior Researcher at the Press Studies Research Institute
Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv
(Lviv, Ukraine)

MYKHAILO KACHANYUK AS THE EDITOR OF THE NEWSPAPER «RUSYN» (1923): ATTRIBUTION OF AUTHORSHIP AND IMAGE FACTOR

In the article, the authorship of thirty-seven publications encompassing cultural, literary, and progressive themes, alongside theater reviews, critiques, six art pieces, and five translations by the lesser-known repressed Ukrainian writer, publicist, literary critic, translator, and editor Mykhailo Kachanyuk (1889–1937) has been analyzed and clarified. These works were published in the pages of the Uzhhorod daily newspaper «Rusyn» (1923) and its illustrated supplement «Nedilya Rusyna» (1923) under the pseudonyms M. Siryi (М. Сърый) and M. Tonya, as well as the code names M. C., M. T., C. M., K., M., C. and without specified authorship.

The attribution of authorship for many publications and original works of M. Kachanyuk, especially those lacking signatures, was established based on his publication «Natsionalna kultura» (Uzhhorod, 1923) and his epistolary legacy. Additional sources involved the memoirs of Czech scholar F. Tichý under the name of «Uzhhorod 1923» (Perechyn, 1992), polemical discussions in the press, and an analysis of the thematic direction and stylistic features of his writing.

M. Kachanyuk's comprehensive publications significantly influenced the qualitative standard of the «Rusyn» newspaper and its image, enabling the publication to acquire a universal character and leaving a vivid mark on the Transcarpathian press in the early 1920s.

Keywords: Mykhailo Kachanyuk, editor, *Rusyn* newspaper, *Nedilya Rusyna* supplement, attribution of authorship, image factor, publications.